

Nyilvános jelentés a FIDESZ–KDNP által javasolt öt alkotmánybíró-jelölről

A Jelentést készítették az Eötvös Károly Közpolitikai Intézet és a Társaság a Szabadságjogokért munkatársai:

Hegyi Szabolcs

Hüttl Tivadar

Szabó Máté Dániel

Szigeti Tamás

Vissy Beatrix

Pokol Béla

1. Az Alkotmánybíróságról szóló törvény formai követelményeiknek eleget tesz-e a jelölt?

A jelölt tudományos fokozata és publikációi alapján az Alkotmánybíróságról szóló törvény és az Alkotmány feltételeinek megfelel.

2. Megfelelő-e a személy az alkotmánybírói tisztség betöltésére eddigi pályafutása alapján?

Aktív pártpolitikai szerepvállalás

A rendszerváltás után politikai tanácsadóként már 1995-től szerepelt különböző pártokban, de pártba nem lépett be. 1998–2002 között az FKgP parlamenti képviselője, az Országgyűlés Alkotmányügyi Bizottságának elnöke, 2001-ig frakcióvezető-helyettes, a pártelnök személyes tanácsadója. 2002 óta a pártpolitikában aktívan nem vesz részt.

Közjogi nézetei

Pokol az egységes állam híve, amit brit modellként állít szembe a hatalommegosztásra épülő amerikai típusú berendezkedéssel. „A [demokratikus] hatalomgyakorlásnak ugyanis az egyik rendszere az angol modell, amely a hatalom egységén nyugszik, és a népképviselői szerv minden lényeges hatalmat egyesítve csak a demokrácia természetes hatalmi ellensúlyait (ellenzék, szabad sajtó stb.) hagyja önmagán kívül működni. A másik modell az Egyesült Államok hatalommegosztáson nyugvó rendszere, ahol egymástól független hatalmi ágak között szétesztva működik az államhatalom.”¹ A szembeállítás téves, mert azt sugallja, mintha az Egyesült Királyságban a politikai hatalom egy kézben, egy intézményben koncentrálnódna, holott a fékek és ellensúlyok rendszerének egy speciális változata természetesen ott is érvényesül. Az sem igaz, másfelől, hogy a hatalommegosztó politikai berendezkedések gyenge államot eredményeznének. Pokol azt állítja, hogy a rendszerváltás alkotmánya is az egységes államot intézményesítette, csak az AB értelmezte át a

¹ <http://www.mno.hu/portal/771302?searchtext=>

hatalommegosztás elve alapján. (Ez sem igaz: bár a kifejezés nem szerepel a hatályos alkotmányban, az intézményes szerkezet egyértelmű.)

A hatalommegosztás értelmét a Jelölt nem is abban látja, hogy a politikai intézmények a hatalomkoncentráció és a hatalommal való visszaélés ellenszereként különüljenek el és ellenőrizzék egymást, hanem abban, hogy azok is a nép hatalmának a „biztosítékai” legyenek. A tiszta többségi hatalomgyakorlás, a kormányzás elégséges korlátjának tartja a parlamenti ellenzéket és a szabad sajtót. (Ugyanakkor nem tudni arról, hogy a kormánynak a nyilvánosság intézményeivel és fórumaival, valamint az ellenzékkel kapcsolatos hatalmi törekvései ellen bármikor is felemelte volna a szavát. Tudható viszont, hogy tőle származik az ötlet, miszerint a sajtóorgánumok nemcsak tényállítás, hanem véleményközlés okán is kötelesek legyenek biztosítani a válaszadás lehetőségét – „lex Pokol”.)

Alkotmányozás, alaptörvény

A hatályos Alkotmány szerinte mind formailag, mind tartalmilag illegitim, és az alkotmányozást a választói többség kielégítően legitimálja, népszavazásra is ezért nincs szükség. A fentiekkel összhangban tehát üdvözlö az alaptörvénynek a hatalomkoncentrációra és a kormányzat ellenőrzésének gyengítésére irányuló törekvéseit, például a bírói öngazgatás szűkítését.² A jogvédő intézmények (AB, ombudsman) jogkörének szűkítésével egyetért (sőt, az elfogadott alaptörvényben foglaltaknál radikálisabb korlátozás híve: alkotmánybírák parlamenti felelősségre vonása, az alkotmányértelmezés kereteinek alkotmányban való rögzítése³). Hiányolja az alaptörvényből az eddigi alkotmánybíráskodási gyakorlat státuszának tisztázását, mert félti az alaptörvényt az AB értelmezői aktivitásától (szerinte bele kellett volna foglalni a törvénybe azt, hogy a korábbi Alkotmányt értelmező alkotmánybírói döntések az alaptörvény hatályba lépésével elvesztik hatályukat⁴).

Alapjogvédelem

Az alapjogi bíráskodás és az alapjogvédelem korszerű intézményeit és gyakorlatát Pokol meglehetősen szkeptikusan szemléli: olyan, esetleges politikai folyamatok és jelenségek következményének tartja, mint például a „befolyásos pénzügyi körök” nyomásgyakorlása, vagy a civil, polgárjogi mozgalmak agresszív érdekvégyesítése. Utóbbiak szerinte az állam „szétszaggatásában” érdekeltek, és az ilyen részérdekek érvényesítésének a következménye az AB „átpolitizáltsága” is.⁵ Ezzel a nézetével szembemegy mind a polgárjogi mozgalmakkal, mind az alapjogvédelem jelenlegi meghatározó felfogásával: ezek ugyanis a személyek erkölcsi értelemben vett egyenlőségét tűzik zászlajukra, illetve az egyenlő méltóságú személyek jogait érvényesítik a mindenkorai kormányok korlátozó törekvéseivel szemben.

Az AB és az alkotmánybíráskodás szerinte nem arra való, hogy az alapjogok védelmében a törvényhozás felett ellenőrzést gyakoroljon, hanem inkább dogmatikai tanácsadója, törvényelőkészítője a parlamentnek. Az ideális alkotmánybíró Pokol szerint megfontolt pragmatista: messzemenően parlamenti-törvény-barát, és csak ha konzervatív is egyben, akkor lép fel a törvényhozó esetleges aktivizmusával szemben.⁶ A kiterjesztő alkotmánybírói értelmezés elleni elméleti érvei egyébként a jogbiztonságon és a kiszámíthatóságon

² http://m.hvg.hu/velemen/20110322_pokol_bela_alkotmany

³ http://www.fn.hu/belfold/20110218/xxi_szazadi_elemeket_varnak/

⁴ <http://www.mno.hu/portal/771302?searchtext=>, valamint

http://www.hirado.hu/Hirek/2011/03/26/11/Pokol_Bela_rovid_idon_belul_gondok_lehetnek_az.aspx

⁵ <http://www.mno.hu/portal/771302>

⁶ <http://www.mno.hu/portal/568663?searchtext=>

alapulnak (a Sólyom-bíróságnak azt veti a szemére, hogy pl. eltörölte a halálbüntetést, holott az szövegszerűen nincs benne az Alkotmányban, az élethez és emberi méltósághoz való jogból pedig szerinte nem következik a tilalom; vagy hogy úgy értelmezte az Alkotmányt, mint ami a hatalommegosztást intézményesíti, holott ez a kifejezés sem szerepel a szövegben⁷).

Az alábbi idézetből egyértelműen kiderül, hogyan képzei el Pokol Béla a parlamenti jogalkotás és az alkotmánybíráskodás dolgát: „[A jogdogmatikai konstrukcióktól] eltérni »szabad« jogalkotással – hogy csak utólag jöjjön a jogdogmatikai rendteremtés – teljesen elképzelhetetlen. Amikor néha egy törvényhozási felbuzdulásból ilyen jogdogmatikát félresöpörő szabály jön létre, kaotikus jelenségek kezdenek mutatkozni az eseti jogalkalmazás folyamán. A modern törvényhozó tehát a jogdogmatika korlátai között, előzetes jogdogmatikusi végiggondolók igénybevételével képes csak új törvényeket, illetve törvénymódosításokat meghozni. *A politikai demokrácia révén szembenálló nagy társadalmi csoportok csak akkor képesek érdekeiknek megfelelően megváltoztatni radikálisabban a fennálló jogszabályokat, ha ideológiailag közelálló jogászprofesszorok és felsőbbírak által kidolgozásra kerülnek a jogdogmatikailag végiggondolt szabályozási alternatívák.*”⁸ Az alkotmánybíráskodást tehát szűk szakmai, inkább tudományos tevékenységnek tartja, a jogrend mindössze egy (feltételezett) jogtudományi konszenzus nevében gyakorolt korrekciójának. Álláspontját aztán legalább annyira vitatott nézetekkel támasztja alá, mint amennyire vitatottak az alkotmánybíráskodás mellett szóló normatív, politikai érvek. Az alkotmánybíráskodásnak azt a vitán felül magas szintjét, amit a magyar AB a rendszerváltás óta gyakorolt, azért támadja, mert túlságosan „átpolitizált”. A tudományosság álcájába bújtatott politikai felfogások azonban nem kevésbé vitathatóak, ráadásul Pokol politikai felfogása különösképp figyelemreméltó.

Egyenlőség/semlegesség

Míg a Jelölt jogtudománya védhető, és alkotmányjogi nézetei is legfeljebb extrémnek nevezhetők, a politikai erkölcsről vallott felfogása elfogadhatatlan. A magyar antidiszkriminációs törvényt (az egyenlő bánásmódról és az esélyegyenlőség előmozdításáról szóló 2003. évi CXXV. törvény) a következőképpen egészítené ki: „Ha az adott településen az előzetes tapasztalatok alapján a közvéleményben meghatározott nemzeti vagy etnikai kisebbséghez tartozók esetében fokozott bünelkövetés valószínűsége vált bevetté, a magánfelek közötti viszonyban e kisebbséghez tartozók vonatkozásában az egyenlő bánásmód követelményétől az (1) bekezdés alá tartozó viszonyokban el lehet tekinteni. Amennyiben a későbbi tapasztalatok alapján a közvéleményben már nem állapítható meg a jelzett kivétel indoka, az egyenlő bánásmód követelményétől való eltérést azonnal meg kell szüntetni. Az Egyenlő Bánásmód Hatóságnak az etnikai kisebbséghez tartozás esetén a panaszok elbírálásánál mindig az érintett település közvéleményének előzetes tapasztalataiból kell kiindulnia.”⁹

Pokol álláspontja több sebből is vérzik. Először is, félreérti az egyenlő bánásmód követelményét: úgy állítja be, mint ami minden egyes emberre a semlegesség követelményét róná – holott az elsősorban arról szól, hogy az államnak, egyes szerveinek hogyan kell viszonyulniuk az emberekhez (nevezetesen egymással egyenrangú állampolgárként, minden egyéb különbségre való tekintet nélkül). Magánjellegű viszonyokban csak akkor követeli meg a törvény az egyenlő bánásmódot, amennyiben a jogviszony nyilvános jelleget ölt. Ráadásul Pokol érthetetlen módon elsiklik afölött, hogy ha egyes egyének magatartása kifogásolható

⁷ „Aktivista alapjogász vagy parlamenti törvénybarát? A magyar alkotmánybíráskodásról.” *Társadalmi Szemle*, 1992. 5. sz.

⁸ Jogdogmatika – Tézisek. In: *Jogdogmatika és jogelmélet*. Szerk.: Szabó Miklós. Miskolc: Bíbor Kiadó, 2007, 85. o., kiemelés tőlünk.

⁹ <http://www.mno.hu/portal/730997>

is, abból a vele valamilyen tekintetben (pl. etnikai származás) egy csoportba tartozókkal szemben még semmi nem következik, az egyenlő bánásmód követelménye a legkevésbé.

Pokol azonban nemcsak az eddigi alkotmányos gyakorlattól radikálisan eltérő „egyenlőség fogalmat” használ, hanem egyenesen megnyitná a megkülönböztetés lehetőségét az előítéletes többség számára – nem kétséges, hogy a romáknak a nem-romák általi diszkriminációját törvényesítené! Azaz az állam kötelezettségét a többséghez tartozó polgárok (vélt) erkölcsi felfogásától, mások kötelességeire vonatkozó nézeteitől tenné függővé, még akkor is, ha ezek a nézetek egy civilizált társadalomban elfogadhatatlanok. Ezzel ismét csak fittyet hány arra, hogy az egyenlőség a jogok egyenlőségét jelenti, és éppen arra szolgál, hogy senki se legyen kiszolgáltatva mások privát elvárásainak.

Az egyenlőséggel szemben álló nézetét erkölcselméleti vizsgálódásokkal is alátámasztja, ahol kiemelt státuszt tulajdonít a közösségek konvencionális erkölcsének és annak az elvnek, hogy ez a „közkerölcs” – tartalmától (elfogadhatatlanságától) függetlenül – az egyennel szemben (és az alapjogi érveléssel szemben is) védelemre méltó.¹⁰

3. Mire számíthatunk tőle mint bírótól?

Elméleti alapállásából az következik, hogy az őt jelölő párt kormányzása idején passzív lesz, nem fogja felülbírálni a törvényhozást. Az előzetes normakontroll tekintetében a „professzor” szerepében fog megjelenni, esetleges szakmai fenntartásait tanácsként fogja megfogalmazni, az utólagos normakontroll esetén pedig „törvénybarát” gyakorlatot fog folytatni. Várható viszont tőle a „történeti alkotmány vívmányainak” értelmezése.¹¹

Előfordulhat ugyan, hogy a parlament minden dogmatikai konstrukciót felrúgó szabályalkotása (visszamenőleges adóztatás?) esetén alkotmányellenességet állapít meg, de nagyobb a valószínűsége annak, hogy még az ilyen esetekben is inkább „kimagyarázza” a szabály alkotmányosságát, vagy egyszerűen teret enged a politikai érdekeknek.

4. Melyek azok a kérdések, témák, amelyeknek az alkotmányügyi bizottságban fel kell vetődniük annak érdekében, hogy az Országgyűlés megfelelő döntést tudjon hozni arról, hogy a jelölt megfelelő-e az alkotmánybírói pozícióra?

- Mivel az alaptörvény nem rendezi az eddigi alkotmánybírói határozatok státuszát, a jelölt hogyan fog viszonyulni az AB esetjogához?
- Mi a véleménye az alapjogok státuszáról, és van-e szerinte olyan jog, amit a parlament nem vonhat meg az egyéntől? (Pl. büntetőeljárás garanciák alól lehet-e kivételt tenni?)
- Ha a kormányzat ellensúlya csak az ellenzék és a nyilvánosság / szabad sajtó, akkor hogyan ítéli meg az ellenzéki jogosítványok megnyirbálását, kiüresítését, az új médiaszabályozást, a média kormányzati ellenőrzésének kiterjesztését, illetve mit gondol ma a kötelező válaszadásról („lex Pokol”)? Milyen veszélyei vannak a „befolyásos üzleti körök” által támogatott „médiahatalomnak”, és milyenek a kormányzati nyomás alá helyezett médiának?
- Mi a véleménye az AB konzervatív aktivizmusáról: azokról a döntésekről, amikor az AB konzervatív és/vagy törvénybarát döntését vezeti le absztrakt, alkotmányban esetleg nem is szereplő elvekből (pl. az első bejegyzett életjátszói kapcsolatról szóló döntés)?

¹⁰ <http://jesz.ajk.elte.hu/pokol41.html>

¹¹ <http://jesz.ajk.elte.hu/pokol43.html>

Hogyan értelmezhetők, alkalmazhatók azok az absztrakt elvek (hit, hűség, szeretet, gazdaságosság stb.), amelyeket az alaptörvény szerint kötelező lesz figyelembe venni az AB ítékezése során?